

УДК 37.172

ШПУНДРА Оксана Олександрівна,

студентка Черкаського національного університету імені
Богдана Хмельницького
e-mail: oksana-shpundra@ukr.net

НАРОДНА ПЕДАГОГІКА ПРО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРИРОДИ

У статті розглянуто вплив народної педагогіки на виховання дітей дошкільного віку, схарактеризовано джерела народної педагогіки та місце явищ природи у них. Автором висвітлені ідеї народної педагогіки Я. Коменського, Г. Сковороди, К. Ушинського, як періоджерела виховного впливу на дитину.

Ключові слова: народна педагогіка, виховання, навчання, засоби навчання, природні засоби навчання, діти дошкільного віку.

Постановка проблеми. Проблема виховання підростаючого покоління завжди залишається актуальним питанням. Перш за все, це стосується дітей дошкільного віку, адже саме в цьому віці формуються основи людської особистості. Сьогодні виховання особистості засобами народної педагогіки набирає значних обертів. Вихователі, використовуючи під час виховання дітей народні засоби, спонукають дітей до праці, виховують любов та повагу до себе та інших, активізують допитливість дітей. Усе це впливає на формування особистості дитини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням впливу народної педагогіки на виховання дітей займалися Я. Коменський, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, І. Нечуй-Левицький, Т. Шевченко та ін. Історія розвитку та збагачення малого жанрового фольклору висвітлена у працях І. Березовського, В. Гнатюка, М. Дмитренка, Ф. Лаврова, П. Попової, О. Потебні, І. Франка та ін. Науковці стверджували, що виховання повинно сприяти формуванню у дитини таких якостей, які б відповідали справжньому громадянину, а саме:

свобода, щедрість, працьовитість, прагнення до здобуття знань, повага до себе та інших. Сьогодні дослідженням означеної проблеми займаються Н. Авсієвич, Н. Акіменко, Д. Бондаренко, О. Дей, М. Пазяк, Ф. Погребенник, А. Рафаєва, М. Рибнікова, Л. Скрипник та інші.

Метою статті є дослідження ролі народної педагогіки на виховання дітей дошкільного віку засобами природи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Український народ століттями створював свої звичаї, традиції, народний фольклор. Джерелом всього цього можна назвати народну педагогіку, яка в певній мірі формує духовні цінності людей. Народна педагогіка охоплює всі напрями виховання дитини (моральне, трудове, фізичне, естетичне) та є підґрунтям виховного впливу на дітей сьогодні.

Уперше ідею народної педагогіки теоретично обґрунтував Я. Коменський, який звертав увагу на традиції, культуру та побут народу і їх вплив на виховання дитини. Проблеми народної педагогіки широко розкрито у працях Г. Сковороди, який доводить, що народне виховання є важливим засобом виховання дитини, оскільки «правильне виховання полягає у природі самого народу» [1, с. 24]. З огляду на це основною метою виховання Г. Сковорода вбачає виховання людяності. Натомість К. Ушинський важливим у навчально-виховному процесі вважав використання пам'яток народної культури. Він вказував, що виховувати дитину потрібно на основі народних надбань, а не запозичень з інших країн [2, с. 23].

Значний внесок у педагогічну спадщину народного виховання зробили українські письменники І. Нечуй-Левицький, В. Сухомлинський, Т. Шевченко, які важливі питання виховання поєднували з народною педагогікою. Відтак, у творах Т. Шевченка й І. Франка чітко простежується роль народного виховання у селянських родинах [3, с. 163]. І. Нечуй-Левицький використовував приклади з українських казок, прислів'їв, приказок, звичаїв, обрядів у вихованні поваги до народу, природи, звичаїв, формуванню найкращих моральних якостей дитини. Отже, як бачимо, термін «виховання» використовується досить давно. Саме у вихованні люди вбачали сенс продовження свого роду. Наші предки велику увагу приділяли вихованню дітей у природному середовищі. Діти з народження зростали в тісному зв'язку з природою. Виховуючи своїх дітей батьки використовували не лише фольклор, який укладався людьми на протязі довгого часу, а й тими дарунками, які приносила природа. Пояснюється це тим, що раніше не існувало такого інституту, як школа, дитячий садок, тому більшість часу діти проводили на повітрі та в родинному колі. Сьогодні зв'язок «людина-природа» втратив свою стійкість.

Зазначимо, що у народній педагогіці високо цінуються традиції навчання та виховання дітей, які мають місце в реальних потребах життя. Любов до дітей, гуманізм до них, вимогливість й використання рідного слова стало запорукою виховання дітей дошкільного віку [3, с. 165]. Відомо, що виховувати дитину потрібно в природному середовищі, тісно співіснуючи з нею. Це підтверджується історичними джерелами, де зазначено що людина є не господарем природи, а її частиною [4, с. 50]. Шануючи природу люди вчилися спостерігати за життям у природі і ця мудра філософія наших предків знайшла відображення у джерелах народної педагогіки (піснях, прислів'ях, приказках, прикметах, обрядах тощо).

Відтак, за допомогою загадок діти навчаються порівнювати ознаки різних предметів, знаходити спільне та відмінне. На цій основі у дітей дошкільного віку формується вміння класифікувати предмети, відкидати їх несуттєві ознаки, закладаються основи теоретичного творчого мислення дошкільників. Використання загадок сприяє розвитку спостережливості дітей.

Висвітлення природи можна спостерігати й в інших жанрах фольклору, зокрема в прислів'ях та приказках. Подібно до загадок, прислів'я і приказки сприяють розумовому розвитку дитини, оскільки змушують дитину задумуватись над змістом висловлювання, розгадувати про що йдеться в змісті, поглиблюють знання дітей про об'єкти та явища природи, взаємозв'язок природи з людиною. З одного боку, прислів'я і приказки містять педагогічну ідею, з іншого – мають виховний вплив, несуть освітні функції: оповідають про засоби, методи виховного впливу, дають характерологічну оцінку особистості (позитивні і

негативні вчинки, якості людини), які сприяють формуванню особистості, містять заклик до виховання, самовиховання і перевиховання, засуджують дорослих, які нехтують своїми обов'язками тощо. [5, с. 11–12]. Наприклад: «Хоч по-старому, хоч по-новому, а все батько старше сина», «Землі кланяйся низько, до хліба будеш близько» [6, с. 31].

Близьким до прислів'їв та приказок є народні прикмети про особливості пір року («Снігур прилетить – про зиму сповістить»), зміни в природі («Ранній приліт жайворонка – до ранньої весни»), життя людини («При ходьбі неможна закладати руки за спиною – будеш вдовою»), однак для них характерна відсутність поетичної образності [7, с. 108]. Ознайомлюючись з прикметами діти не тільки краще дізнаються про навколишнє середовище, але й навчаються робити певні висновки, помічати закономірності, в ігровій формі розкривають систему взаємозв'язків предметів і явищ природи, вчать розуміти красу навколишнього світу. Використання під час занять народних прикмет має важливе значення у вихованні дітей, адже вивчаючи та спостерігаючи за природними прикметами у дітей розвиваються пізнавальні процеси (увага, пам'ять, уява), когнітивні здібності (передбачення змін у природі) та комунікативна компетентність (вміння встановлювати контакт з однолітками, взаємини в колективі) [4, с. 50].

Іншим жанром народного фольклору у якому представлено народні явища варто назвати календарно-обрядові пісні. Головне призначення пісень –прищепити любов до прекрасного, виробити естетичні погляди і смаки дитини дошкільного віку. Навчити дитину спостерігати й розуміти явища природи, помічати в ній зміни та відчувати її красу можна використовуючи на заняттях веснянки та веснянки-ігри («А ми просо сіяли», «Ой на горі льон», «Огірочки»). Пісні пробуджують уяву дошкільників, допомагають розвитку мислення, сприяють розширенню та збагаченню їх знань про природні явища, рослинний і тваринний світ, хліборобську роботу [3, с. 50].

Варто згадати і про роль казки, як жанру народної педагогіки у вихованні дітей. Багато досліджень у цьому напрямку зробили А. Богущ, М. Стельмахович, О. Сухомлинський, І. Франко та ін. Теоретиком дитячої літератури вважають І. Франка, адже саме він вбачав можливість використання казок для виховання високих моральних якостей, чуття поетичного слова. У працях О. Сухомлинського підкреслюється, що завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. Педагог вважав, що казка пробуджує у дітей почуття гідності, посилює враження, утверджує моральні поняття про добро і зло, справедливість і несправедливість [2, с. 25].

Відомо, що знайомство дитини з народною казкою розпочинається з раннього віку. Читаючи і розповідаючи казки, вихователь розвиває внутрішній світ дошкільника. Діти, яких з раннього віку ознайомлюють з казкою, швидше опановують мовлення та навчаються правильно висловлювати власні думки. Казка допомагає формувати основи поведінки і спілкування. Народна казка розвиває фантазію і уяву дитини, сприяє творчому потенціалу дошкільників, допомагає розширити словниковий запас, правильно будувати діалог, розвиває зв'язну логічну мову, вміння ставити запитання. Саме через казки дитина отримує глибокі знання про людину, її проблеми і способи їх вирішення. Роль народної казки у вихованні дитини не може бути не помічена. Представивши образи, які зображуються в казці, дитина навчається розуміти внутрішній світ героїв, співпереживати їм і вірити в силу добра [8, с. 25–26].

Казка являє собою носій важливої інформації для успішної соціалізації дитини. Цей вид народного фольклору дозволяє дітям пізнавати складні явища й почуття та у доступній формі осягати світ почуттів і переживань. Казка є ефективним засобом розвитку мовлення, а лаконізм і виразність мовлення казки є джерелом його збагачення. Дослідники (Д. Арановська-Дубовіс, О. Запорожець, Н. Циванюк та інші) відзначають, що казки відіграють істотну роль у формуванні такого виду внутрішньої психічної активності, як вміння діяти в уявлених обставинах, без чого неможливе здійснення будь-якої творчої діяльності.

Отже, дослідивши роль прислів'їв, приказок, прикмет, пісень, казок у вихованні дитини дошкільного віку можна стверджувати, що малий народний фольклор про природу збуджує уяву дітей, сприяє розширенню та збагаченню їх знань про природні явища,

рослинний і тваринний світ, хліборобську роботу. Вони є ефективними засобами формування пізнавальних, когнітивних та комунікативних процесів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Народна педагогіка має важливе місце у вихованні дітей дошкільного віку. Аналіз наукових джерел переконує, що використання народного досвіду, народної мудрості добре впливає на виховання дошкільника. Вихователь, використовуючи народний фольклор прищеплює дітям любов до природи, праці, до себе та оточуючих. Загадки, приказки та прислів'я, прикмети, календарно-обрядові пісні відіграють значну роль у розумовому, естетичному та моральному розвитку дитини. Вони виступають головним засобом ознайомлення дошкільників з явищами природи, красою тваринного та рослинного світу. Природа в свою чергу, впливає на формування особистості дошкільників.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні та аналізі шляхів реалізації природних засобів навчання на заняттях в дитячих навчальних закладах.

Список використаної літератури

1. Богуш А. І. Історія розвитку етнопедагогіки / А. І. Богуш // Українське народознавство в ДНЗ. – 2002. – С. 24–42.
2. Бур'ян Л. І. Формування творчої особистості засобами етнопедагогіки / Л. І. Бур'ян // Все для вчителя. – 2010. – №15. – С. 18–23.
3. Савченко Л. Л. Народність виховання як основа національного виховання у спадщині педагогів минулого / Л. Л. Савченко // Молодий вчений. – 2014. – №1. – С.162–165.
4. Дяченко Т. Ставлення до природи у дітей східних слов'ян / Т. Дяченко // Шлях освіти. – 2002. – №3. – С. 49–53.
5. Мокієнко В. М. Значення української пареміології для аналізу прислів'їв та приказок / В. М. Мокієнко // Мовознавство. – 2000. – №1. – С. 9–19.
6. Зубков С. Д. Українські прислів'я та приказки / С. Д. Зубков. – К. : Дніпро, 1984. – 55 с.
7. Сердюк О. Народна педагогіка як джерело соціального виховання особистості / О. Сердюк // Вища освіта України. – 2003. – №4. – С. 107–111.
8. Прокопова Т. Українська народна казка / Т. Прокопова // Українська література в початковій школі. – 2004. – №4. – С. 25–27.

References

1. Bogush, A. (2002). History of Development of Ethno-Pedagogy. Kiev: Ukrainian Ethnology in DNZ (in Ukr.).
2. Buryan, L. (2010). The Formation of a Creative Personality by Means of Ethno-Pedagogy. Kiev: For teachers (in Ukr.).
3. Savchenko, L. (2014). Nation Education as the Basis of National Education in a Heritage of Educators of the Past. Kiev: Young scientist (in Ukr.).
4. Dyachenko, T. (2002). The Attitude towards Nature in Children of East Slavs. Kiev: Way of education (in Ukr.).
5. Mokienko, V. (2000). The Significance of the Ukrainian Paremiology for the Analysis of Proverbs and Sayings. Kiev: Linguistics (in Ukr.).
6. Zubkov, S. (1984). Ukrainian Proverbs and Sayings. Kiev: Dnipro (in Ukr.).
7. Serdyuk, E. (2003). Folk Pedagogy as a Source of Social Upbringing of the Personality. Kiev: Higher Education of Ukraine (in Ukr.).
8. Prokopova, T. (2004). Ukrainian Folk Tale. Kiev: Ukrainian Literature at the Elementary School (in Ukr.).

SHPUNDR Oksana,

student

Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy

e-mail: oksana-shpundra@ukr.net

FOLK PEDAGOGY ABOUT EDUCATION OF PRESCHOOLERS BY MEANS OF NATURE

***Abstract.** Introduction. In the article the sources of folk pedagogy are considered and the role of folk pedagogy is exposed in education of preschoolers by means of nature. The author highlighted the ideas of folk pedagogy of Ya. Komenskogo, H. Skovorody, K. Ushinskogo, as original sources of an educational influence on a child.*

Purpose. To research the role of folk pedagogy on education of preschool age children by means of nature.

Results. Working over scientific literature we found, that one of factors of folk education there is nature. It reflects positive pedagogical experience accumulated by people during a millennium. The sources

of folk pedagogy are proverbs, sayings, signs, calendar-ceremonial songs, fairy-tales. We made sure, that from the immemorial time folklore was the method of cognition of outward things, mean of education.

Examining the role of natural facilities in education of child of preschool age, it is possible to assert that small folk folklore about nature excites imagination of children, develops fantasy, instrumental in creative potential of preschool age children, helps to extend a dictionary supply, build a dialog correctly, develops a coherent logical language, instrumental in expansion and enriching of their knowledge about the natural phenomena, flora and fauna, tilling work. Use of natural facilities during educational process in child's preschool establishments effectively influences on formation in children cognitive and communicative processes.

Originality. Introducing preschool child with nature, is a means of education in the mind of the child the real knowledge of the surrounding world, based on their own life experiences and education correct attitude to it. Well-chosen learning tools to some extent depend on the awareness of the need for educator various means, his/her awareness of didactic possibilities of a medium of instruction, the efficacy of the chosen medium of instruction for the realization of goals and objectives. It is important that teachers are aware of the role of people's means of education and its impact on preschool child development.

Key words: *folk pedagogy, education, means of education, natural means of education, preschool age children.*

*Одержано редакцією 20.04.2016
Прийнято до публікації 26.04.2016*